

Strasbourg, 23 Mart 2012

GRECO RC-III (2012) 4E (Rev)

Üçüncü Değerlendirme Aşaması

Türkiye Hakkında Uygunluk Raporu

"Suç Haline Getirme (ETS 173 ve 191, GPC 2)"

* * *

"Parti Finansmanında Şeffaflık"

54. Genel Kurulunda
GRECO Tarafından Kabul Edilmiştir
(Strasbourg, 20-23 Mart 2012)

I. GİRİŞ	1
II. ANALİZ	1
Tema I: Suç Haline Getirme	1
Tavsiye i.	2
Tavsiye ii.	4
Tavsiye iii.	5
Tavsiye iv.	6
Tavsiye v.	6
Tavsiye vi.	7
Tavsiye vii.	8
Tavsiye viii.	9
Tema II: Parti Finansmanında Şeffaflık	10
Tavsiye i.	10
Tavsiye ii.	11
Tavsiyeiii.	11
Tavsiye iv.	12
Tavsiye v.	12
Tavsiye vi.	13
Tavsiye vii.	13
Tavsiye viii.	14
Tavsiye ix.	15
III. SONUÇ	15

I. GİRİŞ

1. İşbu Uygunluk Raporu, aşağıda gösterilen iki ayrı temadan müteşekkil Üçüncü Aşama Türkiye Değerlendirme Raporunda (2 nolu paragrafa bakınız) Türkiye'ye yöneltilen 17 tavsiyeyi yerine getirmek amacıyla Türkiye yetkili makamları tarafından alınan tedbirleri değerlendirir:
 - **Tema I- Suç haline getirme:** (ETS 173) Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi'nin 1a ve 1b, 2 ilâ 12, 15 ilâ 17.maddeleri ile 19.maddesinin 1.fıkrası, Ek Protokolün (ETS 191) 1 ilâ 6.maddeleri ve 2 nolu Rehber İlke (yolsuzluğun suç haline getirilmesi).
 - **Tema II- Parti finansmanında şeffaflık:** Siyasi Partiler ve Seçim Kampanyalarındaki Yolsuzlukla Mücadelede Genel Kurallar Hakkında Rec(2003) 4 Nolu Tavsiyenin 8, 11, 12, 13b, 14 ve 16.maddeleri ve -daha genel olarak- 15 nolu Rehber İlke (siyasi partilerin ve seçim kampanyalarının finansmanı).
2. Üçüncü Aşama Değerlendirme Raporu, 46.GRECO Genel Kurul Toplantısında (26 Mart 2010 tarihinde) kabul edilmiş ve Türkiye'nin yetki vermesinden sonra 20 Nisan 2010 tarihinde kamunun erişimine sunulmuştur. (GRECO 3. Değerlendirme Raporu (2009) 5E, [Tema I](#) ve [Tema II](#)).
3. GRECO Usul Kuralları gereğince Türk yetkili makamları, tavsiyelerin yerine getirilmesi amacıyla alınan önlemlere dair bir Durum Raporu hazırlayıp teslim etmiştir. Söz konusu Durum Raporu 30 Eylül 2011 tarihinde alınmış ve Uygunluk Raporunun temeli işlevini görmüştür.
4. GRECO, Uyum Prosedürü Raportörlerini ataması için Bulgaristan ve Norveç'i seçmiştir. Tayin edilen Raportörler; Norveç adına Hükümet İdaresi Reform ve Kilise İşleri Bakanlığı Genel Müdür Yardımcısı Bay Jens-Oscar NERGARD ve Bulgaristan adına Adalet Bakanlığı Uluslararası İşbirliği ve Avrupa İşleri Genel Müdürlüğü Devlet Uzmanı Bay Georgi RUPCHEV olmuştur. Uygunluk Raporunu hazırlama sürecinde Raportörlere, GRECO Sekreteryası tarafından yardım edilmiştir.
5. İş bu Uygunluk Raporu, Değerlendirme Raporunda bulunan her bir tavsiyenin yerine getirilmesini değerlendirir ve üye devletin bütün tavsiyelere uyum düzeyine ilişkin nihai ortalama bir değerlendirmede bulunur. Tam olarak karşılanmamış (kısmen yerine getirilmiş veya yerine getirilmemiş) tavsiyelerin icra edilmesi, mevcut Uygunluk Raporunun kabul edilmesinden 18 ay sonra yetkili makamlar tarafından sunulacak olan ek Durum Raporu esas alınarak değerlendirilecektir.

II. ANALİZ

Tema I: Suç Haline Getirme

6. Hatırlanacağı üzere GRECO, Değerlendirme Raporunda Tema I'le ilgili olarak Türkiye'ye 8 tavsiye yönelmiştir. Bu tavsiyelere uyum durumu aşağıda ele alınmıştır.
7. Türkiye yetkili makamları, 2010 yılı itibariyle Adalet Bakanlığının Üçüncü Aşama Türkiye Değerlendirme Raporunda GRECO tarafından Türkiye'ye yöneltilen tavsiyelerin yerine getirilmesi amacıyla takip edilecek usul ve ilkeleri değerlendirmek üzere bir hazırlık komisyonu oluşturduğunu rapor etmiştir. Söz konusu komisyon çalışmasının sonuçları temel alınarak, Değerlendirme Raporundaki tavsiyelerin zorunlu kıldığı mevzuat değişikliklerini hazırlamak amacıyla, 2011 yılında hâkim, savcı ve akademisyenleri de muhtevi daha geniş katılımlı yeni bir çalışma grubu ve bilahare alt çalışma grubu kurulmuştur. Adalet Bakanlığı, 16 Ocak 2012 tarihinde Başbakanlığa gönderilen ve 18 Ocak 2012 tarihli basın konferansı ile kamunun erişimine sunulan kanun tasarısı taslağına söz konusu çalışma grubu tarafından hazırlanan önerileri de eklemiştir. Kanun tasarısı taslağı bir takım değişikliklerle 30 Ocak 2012 tarihinde "kanun tasarısı" olarak Meclise gönderilmiştir. Değerlendirme Raporundaki (Tema I) tavsiyelere karşılık olarak yetkililer, kanun tasarısındaki ilgili madde değişikliklerini sunmuşlardır. Yetkililer, GRECO tarafından yapılacak değerlendirmelerin dikkate alınması suretiyle yolsuzlukla ilgili tasarı düzenlemelerde değişiklik

yapılabileceğini ve söz konusu kanun tasarısının Adalet Komisyonu aşamasından sonra yakın bir zamanda Meclis Genel Kuruluna sunulmasını beklemektedirler.

Tavsiye i.

8. **GRECO, (i) rüşvet suçlarının kapsamlı, tutarlı ve açık tanımlarını sağlamak ve (ii) (a) tarafların rüşvet üzerinde anlaşmaya varıp varmadıklarına bakılmaksızın rüşvet vaat, teklif ve talepleri, (b) görevi ihlal teşkil edip etmediğine ya da görevlinin yetki alanı kapsamına girip girmediğine bakılmaksızın kamu görevlisinin görevi sırasında yerine getirdiği veya getirmediği eylemlerin tamamını belirsizliğe mahal vermeyecek şekilde tespit etmek için mevcut ceza kanununu gözden geçirmeyi tavsiye etmiştir.**
9. Yetkililer, yukarıda bahsi geçen kanun tasarısının TCK'nın 252'nci maddesinde bazı değişiklikler öngördüğüne işaret etmektedirler. Tasarıya göre, değiştirilen rüşvet hükümleri aşağıdaki gibidir: (Tadil edilen ve yeni eklenen fıkralar *italik* şeklindedir.)

Madde 252: Rüşvet

- (1) Rüşvet alan kamu görevlisi, dört yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Rüşvet veren kişi de kamu görevlisi gibi cezalandırılır. Rüşvet konusunda anlaşmaya varılması hâlinde, suç tamamlanmış gibi cezaya hükümlenir.
- (2) *Kamu görevlisinin rüşvet talebinde bulunması ve fakat bunun kişi tarafından kabul edilmemesi ya da kişinin kamu görevlisine menfaat temini konusunda teklif veya vaatte bulunması ve fakat bunun kamu görevlisi tarafından kabul edilmemesi hâllerinde teşebbüs hükümlerine göre verilecek olan ceza iki yıldan az olamaz.*
- (3) *Rüşvet teklif veya talebinin karşı tarafa iletilmesi, rüşvet anlaşmasının sağlanması, rüşvetin temini hususlarında aracılık eden kişi, müşterek fail olarak cezalandırılır.*
- (4) Rüşvet alan veya bu konuda anlaşmaya varan kişinin, yargı görevi yapan, hakem, bilirkişi, noter veya yeminli mali müşavir olması hâlinde verilecek ceza üçte birden yarısına kadar artırılır.
- (5) *Rüşvet, bir kamu görevlisinin, görevinin ifasıyla ilgili bir işin yapılması veya yapılmaması için, kişiyle anlaşarak kendisine veya başkasına bir menfaat sağlamasıdır.*
- (6) *Bu madde hükümleri;*
 - a) *Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları,*
 - b) *Kamu kurum veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının iştirakiyle kurulmuş şirketler,*
 - c) *Kamu Kurumu veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının bünyesinde faaliyet icra eden vakıflar,*
 - ç) *Kamu yararına çalışan dernekler,*
 - d) *Kooperatifler,*
 - e) *Halka açık anonim şirketler,*
ile hukukî ilişki tesisinde veya tesis edilmiş hukukî ilişkinin devamı sürecinde, bu tüzel kişiler adına hareket eden kişilere, kamu görevlisi sıfatını taşıyıp taşımadıklarına bakılmaksızın, görevlerinin ifasıyla ilgili bir işin yapılması veya yapılmaması için menfaat temin edilmesi hâlinde de uygulanır.
- (7) *Yabancı bir ülkede seçilmiş veya atanmış olan, yasama veya idarî veya adlî bir görevi yürüten kamu kurum veya kuruluşlarının, yapılanma şekli ve görev alanı ne olursa olsun, devletler, hükümetler veya diğer uluslararası kamusal örgütler tarafından kurulan uluslararası örgütlerin görevlilerine veya aynı ülkede uluslararası nitelikte görevleri yerine getirenlere veya uluslararası mahkemelerde görev yapan hâkimlere, jüri üyelerine ve diğer kamu görevlilerine, uluslararası parlamento üyelerine ve bir hukuki uyuşmazlığın çözümü amacıyla başvuru tahkim usulü çerçevesinde görevlendirilen hakemlere uluslararası ticarî işlemler veya görevin ifasıyla ilgili başka bir nedenle, bir işin yapılması veya yapılmaması veya haksız bir yararın elde edilmesi veya muhafazası amacıyla, doğrudan veya*

dolaylı olarak yarar teklif veya vaat edilmesi veya verilmesi ile yukarıda sayılan kişilerin rüşvet talebinde bulunması veya menfaat sağlaması rüşvet sayılır.

(8) Yedinci fıkra kapsamına giren rüşvet fiilinin;

a) Türkiye’de işlenmesi,

b) Yurtdışında vatandaş tarafından işlenmesi,

c) Yurtdışında yabancı tarafından;

1. Türkiye’nin,

2. Türkiye’deki bir kamu kurumunun,

3. Türk kanunlarına göre kurulmuş bir özel hukuk tüzel kişisinin,

4. Türk vatandaşının,

tarafı olduğu bir uyumsuzluk ya da bu kurum veya kişilerle ilgili bir işlemin yapılması ve yapılmaması için işlenmesi,

hâllerinde, rüşvet veren ve alan kişiler hakkında Türkiye’de re’sen soruşturma yapılır.

10. Tavsiyenin ilk bölümüne ilişkin olarak yetkililer, tasarı TCK’nın 252’nci maddesinin beşinci fıkrası ile rüşvet suçunun yeniden tarif edildiğini, yeni tanıma göre kamu görevlisinin görevinin gereklerine aykırılığın zorunlu unsur olmaktan çıkarıldığını, böylelikle yeni tanımın, hem basit hem de nitelikli rüşvet suçlarını içerecek şekilde yeniden düzenlendiğini açıklamaktadırlar. Ayrıca, TCK’nın taslak 252’nci maddesi, tek taraflı rüşvet eylemlerini ve rüşvetin araçlar tarafından işlenmesini düzenleyen yeni ikinci ve üçüncü fıkraları, özel sektörde rüşvete ilişkin tadil edilmiş hükümleri (altıncı fıkra), yabancı ve uluslararası görevlilerin rüşvet suçunu (yedinci fıkra) ve sekizinci fıkrası ile yeni yargı yetkisi kurallarını içermektedir.
11. Tavsiyenin ikinci kısmı bakımından, yetkililer kanun tasarısında yer alan TCK’nın 252’nci maddesinin ikinci fıkrasının yeni metni uyarınca açık bir şekilde basit rüşvet vaadi, teklif ve taleplerinin rüşvet hükümlerine göre cezalandırılacağını belirtmişlerdir. Yetkililer, diğer yolsuzluk eylemleri ile mukayese edildiğinde sadece daha az yoğunluklu bir yaptırımı müstelzim olması açısından teşebbüs hükümlerine atıfta bulunulduğunu ifade etmişlerdir. TCK’nın 35’inci maddesindeki genel kurallar uyarınca, suça teşebbüs halinde ceza dörtte birinden dörtte üçüne kadar indirilebilmekle birlikte, TCK’nın tasarı 252’nci maddesinin ikinci fıkrası tek taraflı rüşvet suçlarında cezanın iki yıldan az olamayacağını düzenlemektedir. Sonuç olarak, basit rüşvet vaadi, teklif ve taleplerine verilecek hapis cezası iki yıldan dokuz yıla kadar olacaktır.
12. Ayrıca yetkililer, TCK’nın tasarı 252’nci maddesinin beşinci fıkrasındaki değiştirilmiş rüşvet tanımının, suçun işlenmiş sayılması için artık kamu görevlisinin “görevinin gereklerine aykırılık” unsurunu zorunlu kılmadığını vurgulamaktadırlar. Mevcut yasadaki unsur “görevinin ifasıyla ilgili bir işin yapılması veya yapılmaması” unsuru ile değiştirilmektedir. Bir başka anlatımla; TCK’nın tasarı 252’nci maddesi öncelikle, yetkisi kapsamına girip girmediğine bakılmaksızın bir kamu görevlisinin görevlerini yerine getirmesindeki tüm icrai ve ihmali eylemleri suçun kapsamına dahil etmektedir. İkinci olarak, TCK’nın tasarı 252’nci maddesi, hem basit hem de nitelikli rüşvet suçunu kapsamaktadır. Halbuki mevcut TCK’nın 252’nci maddesi sadece (görevin gereklerine aykırılığa delalet eden) nitelikli rüşvet suçunu kapsamakta ve fakat (görevin gerekliliklerine aykırılık gerektirmeyen) basit rüşveti içermemektedir. Mevcut yasadaki rüşvet suçu kapsamında kalmayan “basit rüşvet” hallerine; “hakaret” suçunu düzenleyen TCK’nın 125’nci maddesinin 3a.fıkrası (basit aktif rüşvet) ve “irtikap” suçunu tanzim eden TCK’nın 250’nci maddesi veya “görevi kötüye kullanma” (basit pasif rüşvet) suçunu düzenleyen TCK’nın 257’nci maddesinin üçüncü fıkrasının hükümleri uygulanmaktadır. Yetkililer, bu paralelde olmak üzere, tasarı ile TCK’nın 257’nci maddesinin mevcut üçüncü fıkrasının ilga edileceğini açıklamalarına eklemişlerdir. Buna karşın, tasarıda 250’nci maddeye eklenen yeni bir düzenleme ile kamu görevlisinin zorla rüşvet alması halinde irtikap hükümlerine göre cezalandırılması öngörülmektedir (TCK’nın 250’nci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi). Yetkililer, irtikap ile rüşvetin tamamen ayrı suçlar olduğunu, eylemin mahkeme tarafından irtikap olarak nitelendirilmesi halinde bu eylemi işleyen kamu görevlisinin TCK’nın 252’nci maddesi ile değil 250’nci maddesine göre cezalandırılacağını ve fakat “rüşvet verenin” cezai sorumluluğunun olmayacağını belirtmişlerdir.
13. GRECO TCK’nın 252’nci maddesinde düzenlenen rüşvet suçlarında yapılacak değişikliklerin Adalet Bakanlığı tarafından Başbakanlığa ve Başbakanlık aşamasında yapılan bazı değişikliklerle Meclise

sunulduğu bilgisini not eder. GRECO, kabul edildiği takdirde, tasarıdaki değişikliklerin-duruma göre bir dizi değişik suç tipinin uygulanmasını gerekli kılan mevcut uygulamanın aksine- kamu görevlisinin icra veya ihmal suretiyle yaptığı bütün eylemlerinin, görev ihlali teşkil edip etmediğine ve kamu görevlisinin yetki alanına girip girmediğine bakılmaksızın, söz konusu kamu görevlisinin görevini yerine getirme sırasındaki bütün icra ve ihmal hareketlerini rüşvet suçu kapsamına dahil edeceğini dikkate alır. Bu yüzden GRECO, tasarıdaki değişikliklerin rüşvet suçları için daha kapsamlı ve daha tutarlı bir tanım ortaya koyduğunu mütalaa eder.

14. Bununla birlikte GRECO, rüşvet suçlarının yapısındaki karmaşıklığın azaltılmasından ziyade arttığı hususunda kaygılıdır. TCK'nın yeni 252'nci maddesi, bazı temel rüşvet suçlarını düzenleyen birinci fıkra, tek taraflı rüşvet suçlarını düzenleyen ikinci fıkra, rüşvetin genel bir tanımını veren beşinci fıkra, özel sektör ve (kendine özgü bağımsız bir suç olarak kalmaya devam eden) uluslararası ilintili rüşvet suçları ile rüşvet suçunun nitelikli halini düzenleyen diğer çeşitli fıkralar olmak üzere sekiz fıkradan oluşmaktadır. Üstelik, tasarıya göre TCK'nın 252'nci maddesinin beşinci fıkrasında yer alan ülke içi rüşvet suçunun tanımı hala tarafların anlaşması üzerine bina edilmekte, tek taraflı rüşvet suçları yani (reddedilen) teklif, vaat veya rüşvet talebi yalnızca rüşvet suçuna teşebbüs olarak cezalandırılmaktadır. Tasarı ile getirilen değişikliğin, bu kabil tek taraflı eylemleri açık bir şekilde rüşvet suçu kapsamına almasının ve (genel teşebbüs kurallarından ayrılarak) en az iki yıl hapis cezası öngörmesinin GRECO tarafından olumlu bir gelişme olarak kabul edilmesine ve yetkililer tarafından teşebbüs hükümlerine sadece ceza miktarının belirlenmesi açısından atıfta bulunulduğu açıklamasına rağmen, GRECO tasarı düzenlemenin gereksiz derecede karmaşık ve yanlış anlaşılmaya müsait olduğunu düşünür. Bunun da ötesinde, yetkililer tarafından tek taraflı rüşvet eylemlerine verilecek ceza miktarının –iki yıldan dokuz yıla kadar- oldukça yüksek olduğuna işaret edilmesine rağmen GRECO, Değerlendirme Raporunda da değinildiği gibi, rüşvet anlaşmaları ile tek taraflı rüşvet eylemlerine aynı cezanın verilmemesinden kaynaklanan endişesini muhafaza eder. Ayrıca zorlama suretiyle rüşvet alınması durumunda, irtikap hükümlerine göre sadece “rüşvet alan” (yani kamu görevlisi) açısından cezalandırma cihetine gidilmesinden kaygı duyar. Sonuç olarak GRECO, i) tavsiyenin yalnızca bazı bölümlerinin ele alındığını ve ii) alınan tedbirlerin kanunlaşmadığını not eder. Bu sebeple GRECO, yetkili makamları, reform sürecine devam etmeye, tek taraflı rüşvet eylemlerini rüşvet anlaşmaları ile aynı rejime tabi tutarak- rüşvet suçlarını daha açık bir şekilde tanımlaya, ülke içi kamu görevlilerine ve yabancı/uluslararası görevlilere uygulanacak rüşvet düzenlemelerini yeknesak bir hale getirmeye ve bu özellikleri muhtevi bir tasarıyı mümkün olan en kısa sürede yasalastırmaya ısrarla teşvik eder.

15. GRECO tavsiye i'in kısmen yerine getirildiği sonucuna varır.

Tavsiye ii.

16. ***GRECO, rüşvet suçlarının, araçlar yoluyla işlenen rüşvet vakaları ile yararın görevlinin kendisi için değil de üçüncü taraf için sağlanmasının amaçlandığı durumları net olarak kapsayacak şekilde yorumlanabilmesinin mümkün kılınmasını tavsiye etmiştir.***
17. Öncelikle yetkili makamlar, TCK'nın tasarı 252'nci maddesinin araçlar yoluyla işlenen rüşvet vakalarını özel olarak düzenleyen üçüncü fıkrayı içerdiğini vurgulamaktadır. Tasarıya göre, aracı olarak hareket eden kişiler müşterek fail olarak cezalandırılacaktır. Yetkililer, araçların hem TCK'nın iştirakle ilgili genel hükümleri¹ hem de TCK tasarisinin 252'nci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca cezai açıdan “suçu birlikte işleyen” fail olarak sorumlu olacağını, bu görüşün Yargıtay'ın ilgili dairesi tarafından da paylaşıldığını açıklamalarına ilave etmişlerdir.
18. İkinci olarak yetkililer, tasarı TCK'nın 252'nci maddesinin beşinci fıkrasında mündemiç genel rüşvet suçu tanımının açık bir şekilde “kamu görevlisinin kendisi veya başkasına bir menfaat sağlama” ifadesine atıfta bulunduğu işaret etmektedirler.

¹ TCK'nın 37'nci maddesi

19. GRECO, tavsiyenin de gerekli kıldığı şekilde, tasarının açık olarak rüşvet suçlarında menfaatin üçüncü taraf için istendiği durumları da kapsadığını not eder. Rüşvet suçunun aracılar yoluyla dolaylı yoldan işlenmesine gelince, GRECO, tasarıdaki değişikliğin rüşvet suçu işlemek amacıyla aracıları kullanan kişilerin cezai sorumluluğunu değil de sadece aracılardan cezai sorumluluğunu düzenlediğini not eder. GRECO, Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi (ETS 173) doğrultusunda, tavsiyenin rüşvet suçu işlemek amacıyla aracıları kullanan kişileri cezai açıdan sorumlu tutmayı amaçladığı gerçeğine dikkat çekmek ister. Her ne kadar yetkililer, aracılardan kullanan kişilerin hem TCK'nın iştirakle ilgili genel hükümleri hem de tasarıda yer alan TCK'nın 252'nci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca cezai açıdan sorumlu olacağını açık bir şekilde teyit etmişlerse de GRECO, Değerlendirme Raporunda ifade edilen endişelerini de hatırlatarak, söz konusu cezalandırmaya ilişkin uygulamadan örnek getirilmediğini ve ülke içi kamu görevlilerinin işlediği rüşvet suçu ile uluslararası görevliler tarafından işlenen rüşvet suçu tanımında -rüşvet suçunun dolaylı yoldan işlenmesi- açısından tutarsızlık olduğunu vurgular. GRECO, bu açıdan durumun değişmediğini not eder ve bu sebeple hukuki açıklık ve hukuki tutarlılık adına yetkili makamları tasarıda daha fazla değişiklik yapmaya davet eder.
20. GRECO tavsiye ii'nin kısmen yerine getirildiği sonucuna varır.

Tavsiye iii.

21. **GRECO, uluslararası ticari faaliyetler dahilinde olsun ya da olmasın bütün yabancı kamu görevlilerinin yabancı kamu meclisleri üyelerinin, uluslararası kuruluş görevlilerinin, uluslararası parlamenter meclisleri üyelerinin, uluslararası mahkeme hakimleri ve görevlilerinin rüşvet verme ve aynı kişilerden rüşvet almasının, Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi'nin(ETS 173) 5, 6, 9, 10 ve 11.maddelerine göre açık olarak cezalandırılmasının sağlanmasını tavsiye etmiştir.**
22. Yetkililer, tasarıda yer alan TCK'nın 252'nci maddesinin yedinci fıkrasının yabancı ve uluslararası kamu görevlileri ile ilgili rüşvet suçuna dair tadil edilmiş hükümleri içerdiğini belirtmektedir. TCK'nın taslak 252'nci maddesinin yedinci fıkrası, *fıkra*da sayılan diğer kişilerin yanı sıra, hâkimler, jüri üyeleri veya uluslararası mahkemeler için çalışan kamu görevlileri ve uluslararası parlamento üyelerini de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Yabancı ve uluslararası görevlilerde rüşvete ilişkin TCK'nın mevcut 252'nci maddesinin beşinci fıkrasının aksine, tasarıda yer alan yedinci fıkra, bazı pasif rüşvet suçlarını –rüşvet talebi ve rüşvetin alınması- kapsar ve bunun yanı sıra uluslararası ticari faaliyetler kapsamında işlenen rüşvet eylemleriyle sınırlı değildir.
23. GRECO, tasarı ile TCK'nın 252'nci maddesinde yapılacak değişikliklerin, tavsiyenin önemli bazı kısımlarını dikkate aldığına işaret eden bilgiyi not eder. Bununla beraber belirtmek gerekir ki, GRECO, yabancı ve uluslararası görevlilerle ilgili rüşvet suçuna ilişkin tasarıda yer alan değişikliğin, açıkça rüşvet teklif ve vaaadinin kabulünden bahsetmediği için pasif rüşvet suçunun bütün unsurlarını kapsamadığını not eder. Keza, menfaatten üçüncü kişi olarak faydalanan kimseler açıkça düzenlenmemiştir. Bunun da ötesinde, GRECO, Değerlendirme Raporunda ifade edilen, ülke içi kamu görevlileri tarafından işlenen rüşvet suçlarının aksine yabancı ve uluslararası görevlilerle ilgili rüşvet suçunun seçilmiş ya da atanmış kişilerle sınırlı olduğuna dair endişelerini hatırlatır. Bu kaygılar tasarıda ele alınmamıştır. Son olarak GRECO, ülke içi kamu görevlileri ile yabancı ve uluslararası görevlileri tarafından işlenen rüşvet suçlarına ilişkin hükümlerin uyumlaştırılmamış olmasından dolayı derin teessüflerini ifade eder (tavsiye i'de yapılan yorumlara bakınız).
24. GRECO tavsiye iii'ün kısmen yerine getirildiği sonucuna varır.

Tavsiye iv.

25. **GRECO, uluslararası ticari faaliyetlerin kapsamı içinde ya da dışındaki, yabancı jüri ve hakemlere rüşvet verilmesi ve rüşvet alınmasının Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi Ek Protokolünün (ETS 191) 4 ve 6.maddelerine göre açık olarak cezalandırılmasını ve söz konusu Protokolünen kısa sürede imzalanıp onaylanmasını sağlamayı tavsiye etmiştir.**
26. Öncelikle yetkililer, yabancı hakemlerde rüşvet meselesinin TCK'nın tasarı 252'nci maddesinin yedinci fıkrasında ele alındığını, buna göre, rüşvet hükümlerinin "hukuki bir uyumsuzluğun çözümünde görevlendirilen hakemlere" uygulandığını belirtmektedir. Yabancı jüri üyelerine gelince, yetkililer aynı fıkarda -ve mevcut TCK'nın 252'nci maddesinin beşinci fıkrasında- yer alan "yabancı bir ülkede seçilmiş veya atanmış olan, yasama veya idarî veya adlî bir görevi yürüten kamu kurum veya kuruluşlarının üyesi olan kişilere" ibaresine atıfta bulunmaktadır. Son olarak, yetkililer, Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesine Ek Protokolün imzalanıp onaylanmasına yönelik bir süreci rapor etmektedirler. Bugüne kadar Adalet Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığıyla koordinasyon halinde bu hususta ilgili bakanlıkların ve kuruluşların olumlu görüşlerini almıştır.
27. GRECO, tasarı ile TCK'nın 252'nci maddesine getirilen değişikliklerin, hakemleri açık bir şekilde rüşvet suçunun muhtemel faili olarak saydığını kabul eder. Söz konusu düzenleme esas itibarıyla yabancı ve uluslararası kamu görevlileri ile ilgili olsa da, aynı hükümde hakemlere yapılan atfın aynı zamanda yabancı hakemleri de kapsadığı açıkça belirtilmelidir. Yabancı jüri üyelerine gelince, GRECO, mevcut düzenlemede yer alan ve yetkililer tarafından atıfta bulunulan ibarenin yabancı jüri üyelerini açıkça kapsayacak şekilde değiştirilmediğini not eder. Bu yüzden GRECO, Değerlendirme Raporunda da ifade edilen, yabancı bir jüri üyesinin "yasama, yargı veya yürütme görevleri olan bir kurumun üyesi" şeklinde anlaşılabilmesine ilişkin endişelerini muhafaza eder. Bunun da ötesinde, tavsiye iii'de yabancı/uluslararası rüşvet suçları bağlamında zikredilen endişelerin (yani rüşvet teklif ve vadinin kabulü ve üçüncü kişi olarak faydalanan kişilerle ilgili eksikliğin) yabancı jüri üyeleri ve yabancı hakemler açısından da söz konusu olduğunu belirtir. GRECO, yetkililerden, tavsiyeler doğrultusunda tasarıda yer alan düzenlemelerdeki eksiklikleri tamamlayıp kabul etmesini ve Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi'nin Ek Protokolünü imzalayıp tasdik etmesini talep eder.
28. GRECO tavsiye iv'ün kısmen karşılandığı sonucuna varır.

Tavsiye v.

29. **GRECO Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi'nin (ETS 173) 7. ve 8.maddelerine göre, özel sektör teşekküllerinde her görevde çalışan ya da bu teşekkülleri yöneten her kişiye uygulanabilir şekilde özel sektörde rüşvet almayı ve vermeyi cezalandırmayı tavsiye etmiştir.**
30. Yetkililer tasarının özel sektörde rüşvet suçunu değiştiren bir düzenleme içerdiğine vurgulamakta, TCK'nın tasarıda yer alan 252'nci maddesinin altıncı fıkrası ve TCK'nın mevcut 252'nci maddesinin dördüncü fıkrası arasındaki ana farkları açıklamaktadırlar. Öncelikle, halka açık anonim şirketleri ve Devlele herhangi bir bağlantısı bulunmayan kooperatifleri de kapsayacak şekilde özel sektördeki ilgili kuruluşların listesi gözden geçirilmiştir. İkinci olarak, muhtemel failerin kapsamı, kamu görevlisi olsun ya da olmasın maddede sayılan tüzel kişilikler adına hareket eden herkesi kapsayacak şekilde değiştirilmiştir. Yetkililer, Adalet Bakanlığı'ndaki çalışma grubunun müzakereleri sırasında, "bu tüzel kişiler adına hareket eden kişilere, kamu görevlisi sıfatını taşıyıp taşımadıklarına bakılmaksızın" ibaresinin maddede sayılan kuruluşların hangi düzeyde olursa olsun bütün çalışanlarını kapsamaya yetecek genişlikte olduğu görüşünün birçok hukukçu tarafından paylaşıldığını vurgulamaktadırlar. Üçüncü olarak, mevcut dördüncü fıkra, sadece birinci fıkranın kapsamını özel sektör rüşvet suçuna dahil ederken, tasarıda yer alan altıncı fıkraya göre –aktif ve pasif rüşvet suçlarının çeşitli şekillerini kapsayan– TCK'nın 252'nci maddesinin genel rüşvet hükümleri özel sektör rüşvet suçuna uygulanabilir hale getirilmiştir. Sonuç olarak, tasarıda yer alan altıncı fıkranın lafzı, özellikle "görevlerinin gereklerine aykırı olarak" kısmını "görevlerinin ifasıyla ilgili bir

işin yapılması veya yapılmaması için” kısmıyla değiştirerek çizgiyi kamu sektöründeki rüşvet suçları hükümlerine taşımış ve böylece hem basit hem de nitelikli rüşvet suçlarını (görev gereklerine aykırı olarak ya da olmayarak) kapsama dahil etmiştir.

31. GRECO özel sektör rüşvet suçları hükümlerinde yapılan tasarı değişiklikleri not eder. Özellikle, özel sektör rüşvet suçları muhtemel faillerinin kapsamı ve bunların kamu sektörü rüşvet suçlarıyla uyumlaştırılması konusunda tavsiyede belirtilen endişelerin bir kısmının üzerinde durulduğu görülmektedir. Ancak, özellikle -çok az değiştirilen ve kamu katılımı ya da kamu yararına hareket eden kuruluşlarla hala sınırlı olan- kapsama dahil edilen kuruluşların listesinde ve “hukuki ilişkinin tesisi veya tesis edilmiş hukuki ilişkinin devamı sürecinde” kısmında bazı önemli eksiklikler mevcuttur. Yetkililerin özel sektör rüşvet suçlarıyla bağlantılı olarak Değerlendirme Raporu’nda belirtilen endişelerini tamamen gidermek için tasarıda yer alan düzenlemeleri daha fazla değiştirmeleri gerektiği açıktır.
32. GRECO tavsiye v’in kısmen karşılandığı sonucuna varır.

Tavsiye vi.

33. **GRECO Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi’nin (ETS 173) 12. maddesine göre, nüfuz kullananın aldatıp aldatmamasına bakılmaksızın nüfuz ticaretinin cezalandırılmasını tavsiye etmiştir.**
34. Yetkililer tasarıda yer alan düzenlemenin özellikle nüfuz ticaretini cezalandırabilmek için “Yetkili olmadığı bir iş için yarar sağlama” suçunu tanzim eden TCK’nın 255’inci maddesinde değişiklik öngördüğünü rapor etmektedirler. Taslağa göre, maddenin değiştirilmiş şekli aşağıdaki gibidir:

TCK Madde 255: Nüfuz ticareti

(1) Kamu görevlisi üzerinde nüfuz sahibi olan kişinin, bir başkasından işinin gördürülmesi amacıyla girişimde bulunması için, kendisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmesi halinde, hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Kişinin kamu görevlisi olması halinde, verilecek hapis cezası yarı oranında artırılır. İşinin gördürülmesi karşılığında veya gördürüleceği beklentisiyle menfaat sağlayan kişi ise, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Menfaat temini konusunda anlaşmaya varılması halinde dahi, suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(3) İşin gördürülmesi amacıyla girişimde bulunmanın müstakil bir suç oluşturduğu hallerde kişiler ayrıca bu suç nedeniyle cezalandırılır.

35. Yetkililer, -nüfuz ticaretinin farklı hükümler tarafından ele alınması anlamına gelen (bakınız, Değerlendirme Raporu’nda belirtildiği gibi TCK’nın 158, 255/2 ve 259’uncu maddeleri)- mevcut durumla TCK’nın tasarı ile 255’nci maddesinde yapılacak değişiklikler arasındaki ana farkları şu şekilde açıklamaktadırlar. İlk olarak, TCK’nın mevcut 255’inci maddesinin aksine, tasarıda yer alan düzenlemeler nüfuz sahibi olan kişinin nüfuz kullanmak için aldatmasını gerekli kılmamaktadır. Gerçekten teşebbüste bulunup bulunmadığına ya da teşebbüsün hedeflenen sonuca ulaşip ulaşmadığına bakılmaksızın, “işin gördürülmesi amacıyla girişimde bulunma” açısından haksız yarar sağlanan kişinin de cezalandırılması amaçlanmıştır. İkinci olarak, TCK’nın tasarıda yer alan yeni hükümlere göre tanımlanan suçun faileri sadece kamu görevlileri değil, aynı zamanda nüfuz sağlayan herhangi bir kişi de olabilecektir (failin kamu görevlisi olması ağırlaştırıcı koşuldur). Üçüncü olarak, tasarıda yer alan düzenlemeler suçun hem aktif hem de pasif hallerini cezalandırmaktadır. Ayrıca, tasarıdaki düzenlemeler, haksız faydanın üçüncü tarafa sağlandığı durumları da açıkça kapsamakta ve mevcut hükümlere göre daha ağır yaptırımlar öngörmektedir.

36. GRECO tasarıda yer alan düzenlemelere göre, nüfuz kullananın aldatıp aldatmadığına bakılmaksızın, kendi çıkarları ya da üçüncü kişilerin çıkarları için (sadece kamu görevlileri değil) herhangi biri tarafından işlenen hem aktif hem de pasif nüfuz ticaretinin cezalandırılmasını memnuniyetle karşılar. Bununla birlikte, bu suçların, haksız menfaat teklif edilmesi, vaat edilmesi ya da talep edilmesi gibi bütün muhtemel nüfuz kullanım şekillerini kapsamadığı görülmektedir. Yetkililer, açıkta kalan bu hususların teşebbüs hükümleri ile karşılandığını ileri sürmüşlerse de GRECO, yolsuzluk suçlarının işleme formlarının aynı hukuk rejimine tabi olmaları gerektiği görüşünü muhafaza eder. Araçlar tarafından suçun dolaylı yoldan işlenmesi açıkça düzenlenmemiştir –bu bağlamda yetkililer yine “birlikte işlenen suçlar”la ilgili genel hükümlere atıfta bulunmaktadır (tavsiye ii’deki yorumlara bakınız)- ve “bir işin yaptırılması amacıyla” unsurunun, Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi’nin 2, 4 ilâ 6, 9 ilâ 11’inci maddelerinde atıfta bulunulan “herhangi bir kişinin karar vermesi üzerinde nüfuz kullanması” kavramına denk olup olmadığına açıklık getirilmelidir. Zikredilen bu hususlar devam eden reform süreci bağlamında ele alınmalıdır.
37. GRECO tavsiye vi’nin kısmen karşılandığı sonucuna varır.

Tavsiye vii.

38. ***GRECO etkin pişmanlık’ durumlarında kamu sektöründe rüşvet alma ve verme suçunu işleyenlere sağlanan cezadan otomatik olarak ve neredeyse tamamen muaf olma durumunu analiz etmeyi ve buna göre gözden geçirmeyi (i), ve bu tür durumlarda rüşveti verene verdiği rüşvetin tazminini ortadan kaldırmayı (ii) kanunu uygulayan uygulayıcılar dahil herkese ön soruşturmanın başlamasından sonra “etkin pişmanlık”ın kullanılması durumlarında cezadan muaf tutulmanın uygulanmadığını açıklamayı” tavsiye etmiştir.***
39. Yetkililer tasarı ile, TCK’nın 254’üncü maddesinde düzenlenen konunun bazı açılardan tadil edildiğine işaret etmektedirler. Tasarıda yer alan düzenlemeye göre, etkin pişmanlığa dair değiştirilmiş madde şu şekildedir:

TCK Madde 254: Etkin pişmanlık

(1) Rüşvet alan kişinin, fiil açığa çıkmadan önce, rüşvet konusu şeyi soruşturmaya yetkili makamlara aynen teslim etmesi hâlinde, hakkında rüşvet suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz. Rüşvet alma konusunda başkasıyla anlaşılan kamu görevlisinin fiil açığa çıkmadan önce durumu yetkili makamlara haber vermesi hâlinde de hakkında bu suçtan dolayı cezaya hükmolunmaz.

(2) Rüşvet veren veya bu konuda kamu görevlisiyle anlaşmaya varan kişinin, fiil açığa çıkmadan önce, pişmanlık duyarak durumdan soruşturma makamlarını haberdar etmesi hâlinde, hakkında rüşvet suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz.

(3) Rüşvet suçuna iştirak eden diğer kişilerin, fiil açığa çıkmadan önce, pişmanlık duyarak durumdan soruşturma makamlarını haberdar etmesi hâlinde, hakkında bu suçtan dolayı cezaya hükmolunmaz.

(4) Bu madde hükümleri, yabancı kamu görevlilerine rüşvet veren kişilere uygulanmaz.

40. Tavsiyenin ilk kısmı açısından, yetkililer, rüşvet verenin etkin pişmanlığına ilişkin TCK’nın tasarıda yer alan 254’üncü maddesinin ikinci fıkrasında “verdiği rüşvet de kamu görevlisinden alınarak kendisine iade edilir” kısmının ilga edildiğine dikkat çekmektedirler. İkinci olarak, savunmanın kendine özgü doğası gereği, yetkililer, bu sorunun Adalet Bakanlığı’ndaki çalışma grubunda derinlemesine ele alındığını rapor etmektedirler. Çalışma grubunun üyeleri, mevcut hükümlerin işlenen suçları yetkililere bildirdiğinde ceza almayacağını bilen kişileri teşvik edeceği ve bu konudaki herhangi bir değişikliğin yolsuzlukla mücadeleye zarar vereceği görüşündedirler.

41. Tavsiyenin ikinci kısmına gelince, yetkililer TCK'nın tasarıda yer alan 254'üncü maddesine göre "soruşturmanın başlamasından önce" kısmının, "durum resmi makamlarca öğrenilmeden önce" kısmıyla değiştirildiğine dikkat çekmektedirler. Böylece etkin pişmanlığın, ön soruşturmanın başlamasından sonra ortaya çıktığı durumlarda cezadan muafiyetin ortadan kaldırıldığını belirtmektedirler.
42. GRECO etkin pişmanlık hükümlerinde yapılan tasarı değişikliklerin rüşvetin, rüşvet verene geri verilmesini ortadan kaldırdığını ve rüşvet eyleminin resmi makamlarca öğrenildiği durumlarda bu savunmaya başvurulamayacağını memnuniyetle karşılar. GRECO, cezadan muaf tutulmanın hazırlık soruşturmasının başlamasından sonra ortaya çıkan etkin pişmanlık durumlarına uygulanamayacağını açık hale getirdiğini mütalaa eder. Son olarak, GRECO, otonom – ve tamamen zorunlu – cezadan muafiyetin Adalet Bakanlığı'ndaki çalışma grubunda değerlendirildiğini ve fakat tavsiyeye uygun olarak gözden geçirilmediğini not eder. GRECO, Değerlendirme Raporunda belirtilen savunmanın kendine özgü doğası ile ilgili önemli endişelerine dikkat çeker ve yetkililerden konuya bakış açılarını yeniden değerlendirmelerini ve ilgili hükümleri buna göre gözden geçirmelerini talep eder.
43. GRECO tavsiye vii'nin kısmen karşılandığı sonucuna varmıştır.

Tavsiye viii.

44. ***GRECO (i) vatandaş olmayanlar tarafından işlenen ancak, aynı zamanda, Türk vatandaşı olan Türk kamu görevlilerinin veya Türk meclisleri üyelerinin dahil olduğu yolsuzluk suçları fiillerinin kovuşturulmasının Adalet Bakanının talebi üzerine yapılabileceği (TCK 12. madde, 1. fıkra) şartının kaldırılmasını; ve (ii) yurt dışında yabancılar tarafından işlenen fakat, aynı zamanda, Türk vatandaşı olan uluslararası organizasyonların görevlilerini, uluslararası parlamenter meclisleri üyelerini ve uluslararası mahkemelerin hakimleri ve savcılarını içeren yolsuzluk suçları üzerinde yargı yetkisi tesis etmesini tavsiye etmiştir.***
45. Yetkililer tasarıya göre, TCK'nın 252'nci maddesinin yargı yetkisi kurallarını düzenleyen sekizinci fıkrası ile tamam olacağına vurgu yapmaktadırlar. Tasarı, aynı maddenin yedinci fıkrasında tanımlanan suçun (yani bir yabancıya ya da uluslararası görevlilerin rüşvet suçu), bir Türk vatandaşıyla ilişkili olarak bir işlemin yapılması ya da yapılmaması veya bir uyumsuzluğun çözümü için, *fıkroda sayılan diğer hususların yanı sıra*, bir yabancı tarafından yurtdışında işlenmesi halinde, soruşturmanın rüşvet alan ve veren kişilere karşı *re'sen* başlatılabilmesini mümkün kılmaktadır. Tavsiyenin ilk kısmı açısından, yetkililer tasarıda yer alan düzenleme uyarınca Türk vatandaşlarının dahil olduğu fakat yabancılar tarafından yurt dışında işlenmiş olan rüşvet eylemlerinin soruşturulmasının artık Adalet Bakanı'nın talebiyle başlatılmasına gerek olmadığını, soruşturmanın *re'sen* başlatılabileceğini açıklamaktadırlar. Ayrıca, yetkililer, tasarının genel yargı kurallarında (bakınız TCK'nın 12'nci maddesinin birinci fıkrası) belirtilen, Türkiye'nin aleyhine işlenmiş olma şeklindeki ek koşul aranmaksızın, Türk vatandaşlarının dahil olduğu fakat yabancılar tarafından yurt dışında işlenmiş olan rüşvet eylemlerini kapsadığı için, bu düzenlemenin tavsiyenin ikinci kısmını karşıladığını da belirtmektedirler. Ayrıca yetkililer, bu düzenlemenin sadece usuli bir kural olmadığını ve fakat belli rüşvet suçları ile ilgili özel bir yargı yetkisi kuralı tesis ettiğini vurgulamaktadırlar.
46. GRECO, Türk vatandaşlarının dahil olduğu fakat yabancılar tarafından yurt dışında işlenmiş olan rüşvet eylemlerinin soruşturulmasının artık Adalet Bakanı'nın talebine bağlı olma şartının kaldırılmasından da anlaşılacağı üzere (tavsiyenin ilk kısmı), tasarı ile TCK'nın 252'nci maddesinde yapılan değişikliklerin, yargı yetkisi kurallarının kısmen tavsiye doğrultusunda yeni sekizinci fıkroda düzenlendiğini not eder. Tavsiyenin ikinci kısmına gelince, GRECO'nun, tasarıda yer alan TCK'nın 252'nci maddesinin sekizinci fıkrası ile tavsiyeye paralel olarak belli rüşvet eylemleri üzerinde yargı yetkisi tesis edildiğine ilişkin yetkililer tarafından yapılan açıklamalardan şüphe etmesi için hiçbir sebebi yoktur. Durum böyle olmakla birlikte -tavsiyenin her iki kısmı açısından da- tasarıda yer alan sekizinci fıkradaki yeni yargı yetkisi kuralı, yabancı ve uluslararası görevlilerin (tasarıdaki yedinci fıkra anlamındaki) rüşvet suçlarına uygulanabiliyor iken, söz konusu kuralın tavsiyede de belirtildiği gibi her türlü yolsuzluk suçuna yani ülke içi kamu görevlilerine ya da nüfuz ticaretine uygulanamadığı hususunun not edilmesi gerekmektedir.

47. GRECO tavsiyen viii'in kısmen karşılandığı sonucuna varır.

Tema II: Parti Finansmanında Şeffaflık

48. Hatırlanacağı üzere GRECO, Değerlendirme Raporunda Tema II ile ilgili olarak Türkiye'ye 9 tavsiye yönelmiştir. Bu tavsiyelere uyum durumu aşağıda ele alınmıştır.
49. Yetkililer, 1 Şubat 2010 tarihli "Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi" ve bu doğrultudaki 12 Nisan 2010 tarihli Eylem Planı çerçevesinde, GRECO'nun Türkiye hakkındaki III. Aşama Değerlendirme Raporunda belirttiği tavsiyeleri göz önünde bulundurarak reformları hazırlamak üzere bir Çalışma Grubunun kurulduğunu rapor etmektedirler. Çalışma grubu ve alt grupları yetkili Devlet kurumlarının temsilcilerinden oluşturulmuştur. Parlamentoda grubu bulanan siyasi parti temsilcileri, bir akademisyen, bir hesap uzmanı ve Anayasa Mahkemesinden bir raportör de toplantılardan bazılarına katılmıştır. Çalışma grubunun nihai raporu (bundan sonra "ÇG Raporu" olarak anılacaktır) yukarıdaki Stratejiyi uygulamakla görevli olan Komisyon'a (bundan sonra "Komisyon" olarak anılacaktır) sunulmuştur. Komisyon, 19 Ağustos 2011 tarihinde ÇG Raporu'nda ortaya konulan önerilerin uygulanmasına ve bu doğrultuda gerekli yasal değişikliklerin hazırlanması için diğer ilgili bakanlıklar ve kurumların temsilcilerinin de katılımıyla Adalet Bakanlığı bünyesinde bir Çalışma Grubu (bundan sonra "AB Çalışma Grubu" olarak anılacaktır) kurulmasına karar vermiştir. AB Çalışma Grubu, ilk olarak 30-31 Ocak 2012 tarihinde toplanmış ve mevzuatta yapılacak değişikliklerin hazırlanması için bir yol haritası belirlemiştir. Söz konusu yol haritası çerçevesinde AB Çalışma Grubu, 2012 yılının Şubat ayında değişik tarihlerde müteaddit toplantılar icra etmiştir.
50. Yetkililer ayrıca, Cumhurbaşkanının halk oylamasıyla doğrudan seçilmesini sağlayan 2007 Anayasa değişikliklerinin ardından, Cumhurbaşkanı adaylarının seçim kampanyalarının finansmanına ilişkin düzenlemeleri içeren 6271 sayılı Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu'nun 19 Ocak 2012 tarihinde kabul edildiğini ve (Resmi Gazetede yayımlandığı) 26 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe girdiğini belirtmektedirler.

Tavsiye i.

51. ***GRECO siyasi partilerin yıllık hesaplarının a) siyasi partilerin seçilmiş temsilcileri ve adaylarının seçim kampanyaları da dâhil partileri adına yerine getirdikleri siyasi faaliyetleri için bireysel olarak elde ettikleri gelir ve yaptıkları harcamayı, b) uygun görüldüğünde, siyasi partilerle ilişkili veya kontrolleri altında bulunan teşekküllerin hesaplarını içermesinin sağlanmasını tavsiye etmiştir.***
52. Tavsiyenin ilk kısmı bakımından, yetkililer, ÇG Raporunun, "adaylar tarafından yürütülen seçim kampanyalarının finansmanına ilişkin gerekli tedbirlerin alınması" önerisini içerdiğini ve Komisyonun bu önerinin kanunlaştırılması için görevlendirmede bulunduğunu belirtmektedirler. Bu önerinin yerine getirilmesi AB Çalışma Grubu tarafından hazırlanacak mevzuat değişikliklerini gerektirmektedir.
53. Tavsiyenin ikinci kısmıyla ilgili olarak yetkililer, yürürlükteki mevzuatın siyasi partilerin sadece, ayrı bir tüzel kişiliği olmayan kadın ve gençlik kolları ya da eğitim amaçlı teşekküller kurabileceğini öngördüğünü ve bu kabil kuruluşların hesaplarının siyasi partilerin hesapları ile birlikte Anayasa Mahkemesi tarafından kontrol edildiğini vurgulamışlardır. Bununla birlikte AB Çalışma Grubu, yukarıda zikri geçen oluşumların hesaplarını siyasi partilerin yıllık hesaplarına dahil ederek bu birimlerin finansmanındaki şeffaflığı artırmaya yönelik yeni önlemler almayı mütalaa etmektedir.
54. GRECO, tavsiyeyi karşılamak üzere planlanan faaliyetlere ilişkin bilgiyi dikkate alır. Taslak mevzuat gibi ortada somut bir çıktı olmadığından, GRECO bu aşamada tavsiyenin kısmen de olsa karşılanıp karşılanmadığına dair bir sonuca varamaz. GRECO, yetkilileri reform sürecine devam etmeye ve alınacak tedbirlerin tavsiyenin ilk kısmını karşılamasını sağlamaya, yani parti hesaplarının, seçim kampanyaları da dahil olmak üzere hem seçilmiş temsilcilerinin ve hem de siyasi parti adaylarının partileri ile bağlantılı

siyasi eylemlerine ilişkin mali bilgileri içerecek şekilde hazırlanmasını temin etmeye ısrarla teşvik eder. Tavsiyenin ikinci kısmına gelince, GRECO, tavsiyenin siyasi partiler ile partiyle sıkı ilişki içinde olan ya da partinin etkisi altında bulunan kuruluşların -yani bizatihi partiler tarafından kurulmuş olmasa da partiler tarafından idare edildiği aşikar olan teşekküllerin- konsolide edilmiş hesapları açısından şeffaflığın artırılmasının amaçladığını hatırlatır. Bu konunun yeniden mütalaa edilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

55. GRECO tavsiye i'in karşılanmadığı sonucuna varır.

Tavsiye ii.

56. ***GRECO Değerlendirme Raporunda, siyasi partilerin yıllık hesaplarının, izleme organı tarafından rehberlik sağlanması ve ortak muhasebe ilkeleriyle desteklenmiş standart bir şeklin oluşturulması da dahil olmak üzere gelir ve gider hakkında daha ayrıntılı ve kapsamlı bilgiler içermesini sağlamak için uygun tedbirlerin alınmasını tavsiye etmiştir.***
57. Yetkililer, ÇG Raporunun "siyasi partilerin finansman kayıtlarının saklanması ve rapor edilmesinin standardize edilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını" önerdiğini ve Komisyon'un bu önerinin kanunlaştırılması için talimat verdiğini belirtmektedirler. Dolayısıyla bu konudaki yasal değişiklikler AB Çalışma Grubu tarafından hazırlanacaktır. Yetkililer, -her ne kadar yürürlükteki Siyasi Partiler Kanunu (SPK) uyarınca siyasi partiler, halihazırda finansal hesaplarını ve ekli belgeleri zaman ve metot bakımından belirli kurallara tabi olan denetimi için Anayasa Mahkemesine göndermekle yükümlü olsalar da- AB Çalışma Grubunun, ortak hesap standartları ya da izleme organı tarafından siyasi partilere daha fazla rehberlik sağlanması gibi ilave tedbirlerin alınmasını mütalaa ettiğini belirtmektedirler.
58. GRECO, siyasi partilerin finansal raporlamalarının standardizasyonunun planlandığını not eder. Ancak, taslak mevzuat gibi somut tedbirlerin olmaması sebebiyle GRECO bu aşamada, tavsiyenin kısmen de olsa yerine getirilip getirilmediğine dair herhangi bir sonuca varamaz. Ayrıca, GRECO tavsiyenin sadece yasal değişiklikleri hedeflemediğini; aynı zamanda izleme organının siyasi partilere sağlayacağı rehberlik hükümleri de dahil olmak üzere siyasi partilerin raporlama uygulamalarını güçlendirmek için daha geniş kapsamlı tedbirlerin alınmasını hedeflediğini vurgulamak ister. GRECO, yetkilileri mütalaa olduğu rapor edilen bu kabil uygulamaya yönelik tedbirleri almaya teşvik eder.
59. GRECO tavsiye ii'nin karşılanmadığı sonucuna varır.

Tavsiye iii.

60. ***GRECO Değerlendirme Raporunda, kamunun, kanunla belirlenecek zaman çerçevesinde, siyasi partilerin yıllık hesaplarına ve denetim organının izleme raporlarına, kolayca erişebilmesinin sağlanmasını tavsiye etmiştir.***
61. Yetkililer, siyasi partilerin mali açıdan denetlenmesine ilişkin kesin raporların halihazırda hem elektronik hem de fiziki ortamda Resmi Gazetede yayımlandığını ifade etmektedirler. Ayrıca, 30 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe giren 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanundaki son değişikliklerden sonra siyasi partilerin mali açıdan denetlenmesine ilişkin kesin raporlar Anayasa Mahkemesinin resmi internet sitesinde de kamunun erişimine sunulmaktadır. Yetkililer, Anayasa Mahkemesi tarafından siyasi parti hesaplarının denetlenmesinin uygulamada hızlandırıldığını ve fakat denetim raporlarının zamanında açıklanmasını sağlamak için ilave yasal ve idari düzenlemelere gerek duyulduğunu eklemektedirler. Ayrıca, yetkililer, TBMM'de grubu bulunan iki siyasi partinin finansal bilgilerini halen internette yayınlamalarına rağmen, Komisyon tarafından da uygun bulunan ÇG Raporunun "siyasi partilerin finansal raporlarının kamunun kolayca ulaşabileceği yollarla açıklanmasını" tavsiye ettiğini belirtmektedirler.

62. GRECO, siyasi partilerin mali açıdan denetlenmesine ilişkin raporların internette yayınlanmasına yönelik atılan adımları memnuniyetle karşılar ve ayrıca siyasi parti hesaplarının kamunun kolaylıkla erişimine sunulması için bazı tedbirlerin alınmasına yönelik hazırlık çalışmalarının planlandığını not eder. GRECO, yetkilileri, siyasi partilerin finansmanına ilişkin bilgilerin kamunun erişimine sunulmasına yönelik daha kapsamlı bir sistem tesisi için gayretlerini sürdürmeye davet eder.
63. GRECO tavsiye iii'ün kısmen karşılandığı sonucuna varır.

Tavsiye iv.

64. ***GRECO, siyasi partiler ve adayların parlamenter, cumhurbaşkanlığı ve yerel seçim kampanyalarının finansmanında saydamlığın düzenlenmesini ve özellikle üçüncü kişilerin yaptığı katkılarda saydamlığın artırılması yollarının bulunmasını tavsiye etmiştir.***
65. İlk olarak yetkililer, yukarıda zikri geçen 19 Ocak 2012 tarihli ve 6271 sayılı Cumhurbaşkanı Seçimi Kanununun cumhurbaşkanı adaylarının kampanya finansmanına dair kurallar koyduğunu rapor etmektedir. Bu Kanunun 14'üncü maddesi, *maddede sayılan diğer hususların yanı sıra, yasaklanmış finansman kaynaklarını, bağış limitini ve adayların mallarını açıklama, bağışları seçim hesaplarında muhafaza etme, bağışları sadece seçim harcamalarında kullanma, Yüksek Seçim Kurulu'nun uygun bulduğu listeler halinde seçim sürecinde yapılan harcamaları ve elde edilen gelirleri kaydetme ve belirli zaman aralıklarında inceleme için belirtilen finansal bilgi ve belgeleri Yüksek Seçim Kurulu'na iletme yükümlülüklerini düzenlemektedir.* Aynı maddeye göre, adayların finansal raporlama usulleri, ilkeleri ve şekilleri Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenmelidir.
66. İkinci olarak, milletvekili genel seçimleri ve yerel seçimlere gelince, yetkililer ÇG Raporunun "adaylar tarafından yürütülen seçim kampanyalarının finansmanına ilişkin gerekli tedbirlerin alınması için" yapılan öneriyi içerdiğini ve Komisyon'un bu öneriyi kanunlaştırmak için talimat verdiğini belirtmektedirler (bakınız yukarıdaki tavsiye i). Bu önerinin hayatiyet bulması, AB Çalışma Grubu'nun hazırlayacağı mevzuat değişikliklerini gerektirmektedir. Buna karşın, partilerin kampanya finansmanına ilişkin bilgiler, yıllık hesap ve denetim sürecine dahil edildiği için, yetkililer partilerin yürüttüğü seçim kampanyalarının finansmanının şeffaflığını düzenleyecek herhangi bir tedbire ihtiyaç duyulmadığını düşünmektedirler.
67. GRECO, standardı yüksek olduğu aşikar olan cumhurbaşkanı adaylarının kampanya finansmanında şeffaflıkla ilgili düzenlemelerin yapılmasını memnuniyetle karşılar. Ancak GRECO, yeni Kanunda isimsiz bağışların yasaklamasının düzenlenmemesinden kaygı duyar. Ayrıca, GRECO milletvekili genel seçimleri ve yerel seçimlerde adayların kampanya finansmanına ilişkin yasal değişiklik hazırlıklarının planlandığını kaydeder. Yetkililer, bu değişikliklerin hem bağımsız adaylar hem de bireysel parti adayları tarafından yürütülen kampanyaların finansmanında şeffaflığı artırıcı yönde olmasını sağlamalıdır. Buna ek olarak, GRECO, yetkilileri, üçüncü kişiler tarafından siyasi partilerin seçim kampanyalarına sağlanan desteği ele almaya ısrarla teşvik eder.
68. GRECO tavsiye iv'ün kısmen karşılandığı sonucuna varır.

Tavsiye v.

69. ***GRECO, siyasi partiler ve seçimlere katılan adayların seçim kampanyası dönemindekiler de dahil olmak üzere, belirli bir değer üstünde aldıkları bütün bireysel bağışları (nakdi olmayanlar da dahil), her bağışın türü ve değeri ile birlikte bağış sahibinin kimliğini de gösterir şekilde düzenli olarak açıklamalarının zorunlu kılınmasını tavsiye etmiştir.***
70. Yetkililer, ÇG Raporunda "seçimlerden önce siyasi partilerin mevcut mali kaynaklarının ve seçimlerden sonra giderlerinin bildirilmesini sağlamak için çalışma" ve "adaylar tarafından yürütülen seçim

kampanyalarının finansmanına ilişkin gerekli önlemleri alma” şeklindeki iki öneride bulunulduğunu ve bu önerilerin uygulanmasının Komisyon tarafından onaylandığını belirtmektedir. AB Çalışma Grubu bu hususlardaki yasal değişiklikleri hazırlamakla görevlendirilmiştir.

71. GRECO, seçim dönemleri esnasında parti gelir ve giderlerinin beyan edilmesini ve seçimde aday olan kişilerin kampanya finansmanında şeffaflığı sağlamayı amaçlayan mevzuat çalışmalarının kararlaştırıldığına ilişkin olarak sağlanan bilgiyi not eder. GRECO bu girişimi açıkça desteklemekle birlikte, tavsiyenin yalnızca seçim kampanyası dönemiyle sınırlı olmadığı ve fakat her bağışın mahiyeti ve değerini ve bağış yapanın kimliğini gösterecek şekilde (belli bir değer üzerindeki) bağışların düzenli olarak daha geniş bir ölçekte açıklanmasını gerekli kıldığı keyfiyetine dikkat çekmek ister. Mevcut reform sürecinin oldukça erken bir aşamada olduğu dikkate alındığında GRECO şu anda tavsiyenin kısmen de olsa uygulanmış olduğu sonucuna varamaz.
72. GRECO tavsiye v’in yerine getirilmediği sonucuna varır.

Tavsiye vi.

73. ***GRECO, parti hesaplarının lisanslı uzmanlar tarafından bağımsız olarak denetlenmesini tavsiye etmiştir.***
74. Yetkililer, bazı partiler tarafından lisanslı hesap uzmanlarına başvurulmuş olduğuna işaret etmekle birlikte, ÇG-Raporu “parti hesaplarının lisanslı uzmanlar tarafından bağımsız bir şekilde incelenmesini” tavsiye etmektedir. Bu öneri, Komisyon tarafından kabul edilmiştir. Bu amaçla yapılacak mevzuat değişiklikleri AB Çalışma Grubu tarafından hazırlanacaktır.
75. GRECO lisanslı uzmanlar tarafından bağımsız olarak parti hesaplarının denetlenmesine yönelik mevzuat değişikliği hazırlıklarının planlandığını memnuniyetle karşılar. GRECO, yetkilileri elle tutulur sonuçların ortaya çıkması için gayretlerini hızlandırmaya davet eder.
76. GRECO tavsiye vi’nin yerine getirilmediği sonucuna varır.

Tavsiye vii.

77. ***GRECO, parti hesaplarının denetiminin partilerin ve adayların kampanyalarının finansmanının cumhurbaşkanlığı, parlamenter ya da mahalli seçimler sırasında ve/veya hemen sonrasında özel olarak izlenmesiyle desteklenmesini tavsiye etmiştir.***
78. Yetkililer ilk olarak, 2012 tarihli Cumhurbaşkanı Seçimi Kanununun cumhurbaşkanı adaylarının kampanya finansmanının özel olarak izlenmesini öngördüğünü rapor etmektedir. Kanunun 14’üncü maddesi uyarınca, seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonraki 10 gün içerisinde adaylar seçime ait hesap, bağış ve mali yardım ve gidere ilişkin bilgi ve belgeleri Yüksek Seçim Kurulu’na iletmek zorundadır. Yüksek Seçim Kurulu eğer varsa aykırılıkları tespit eder ve adaylara, tespit edilen aykırılıkları düzeltmeleri için makul bir zaman tanır. Belirlenen sınırı aşan bağışlar ve mali yardım tutarı Hazineye aktarılır. Yüksek Seçim Kurulu, Sayıştay’dan ve kampanya finansmanının izlenmesinde gerekli görülen ilgili diğer kamu kurumlarından yardım talep edebilir. Yüksek Seçim Kurulu tarafından yapılan denetimin sonuçları kesindir ve bir ay içerisinde duyurulur.
79. İkinci olarak, milletvekili genel seçimleri ve yerel seçimler konusuna gelince, yetkililer ÇG Raporunda yapılan “seçimlerden önce siyasi partilerin mevcut mali kaynaklarının ve seçimlerden sonra giderlerinin bildirilmesini sağlamak için çalışma” ve “adaylar tarafından yürütülen seçim kampanyalarının finansmanına ilişkin gerekli önlemleri alma” önerilerine tekrar atıfta bulunmuşlardır. AB Çalışma Grubu, bu hususlardaki mevzuat değişikliklerini hazırlamakla görevlendirilmiştir.

80. GRECO, Yüksek Seçim Kurulu tarafından cumhurbaşkanı adaylarının kampanya finansmanının özel olarak izlenmesini öngören mevzuatın kabul edilmesini memnuniyetle karşılar ve yetkilileri yeni düzenlemeleri etkili bir şekilde uygulamaya teşvik eder. Ayrıca, GRECO milletvekili genel seçimleri ve yerel seçimlerin finansmanındaki şeffaflığı artırmak üzere mevzuat hazırlama planlarını not eder. Ancak, reform sürecinin oldukça erken bir evresinde bulunduğu için, bu kabil seçimlerde kampanya finansmanının hangi ölçüde özel olarak denetlenebileceğinin öngörüldüğü açık değildir.
81. GRECO tavsiye vii'nin kısmen yerine getirildiği sonucuna varır.

Tavsiye viii.

82. **GRECO, (i) finansman konusundaki aykırılıkların soruşturulması ve kolluk kuvvetleriyle daha yakın işbirliği de dahil olmak üzere siyasetin finansmanın daha kapsamlı, etkin ve hızlı bir şekilde izlenmesinin sağlanması ve (ii) siyasetin finansmanın denetimine ayrılmış mali ve personel kaynaklarının artırılmasını” tavsiye etmiştir.**
83. Tavsiyenin ilk kısmına ilişkin olarak, yetkililer ÇG Raporunda yapılan ve Komisyon tarafından onaylanan özellikle “belli bir miktarı aşan mali işlemlerin sadece bankacılık sistemi yoluyla gerçekleştirilmesini öngören yasal düzenleme yapılması” önerisi olmak üzere bazı önerilerin siyasetin finansmanının izlenmesini daha etkili bir şekilde kolaylaştırma potansiyeli bulunduğunu belirtmektedirler. AB Çalışma Grubu, bu amaçla yapılacak yasal değişiklikleri hazırlamakla görevlendirilmiştir.
84. Tavsiyenin ikinci kısmı bakımından yetkililer, parti finansmanının denetlenmesinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ile işbirliği içerisinde Anayasa Mahkemesi tarafından yerine getirildiğini hatırlatmaktadır. Yetkililer, 30 Mart 2011 tarihinde yürürlüğe giren 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanundaki değişikliklerden dolayı siyasi partilerin mali denetiminin gelecekte teknik yönden Sayıştay tarafından yürütüleceğini rapor etmektedirler. Bu Kanunun değiştirilmiş 55'inci maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi, siyasi partilerin mal iktisaplarının meşruluğu ile gelir ve giderlerini gözden geçirmek amacıyla Sayıştay'dan yardım alır. Bu amaçla, Anayasa Mahkemesi birleştirilmiş nihai hesapları ve bununla beraber merkezi, taşra ve bölgesel örgütlerinin nihai hesaplarını Sayıştay'a iletmek ve Sayıştay da denetleme raporlarını nihai karar için Anayasa Mahkemesine göndermek zorundadır. Yetkililer, Parlamento adına kamu gelir ve giderlerinin denetlenmesini yürüten en üst denetleme organı olan Sayıştay'ın yeterli sayıda kalifiye uzmanı istihdam ettiğini ifade etmektedir.
85. GRECO, parti finansmanında şeffaflığı artırmak ve mali denetimi kolaylaştırmak amacıyla planlanan tedbirleri ve bu çerçevede Anayasa Mahkemesinin siyasi partilerin yıllık hesaplarının kontrol edilmesinde Sayıştay'dan sistematik bir şekilde yardım talep etmesini öngören son yasal değişiklikleri not eder. Bunlar, doğru yönde atılan adımlardır ve mevcut izleme mekanizmasını güçlendirme potansiyelini haizdir. Aynı zamanda, GRECO bu bağlamda büyük önem arz eden bu tavsiyenin gereklerini karşılamak amacıyla daha fazla gayretin sarf edilmesi gerektiğini vurgular. GRECO, ayrıca, finansmanla ilgili ihlallerin soruşturulması ve kolluk kuvvetleriyle daha yakın işbirliği de dahil olmak üzere siyasetin finansmanının proaktif bir şekilde izlenmesinin sağlanması çağrısında bulunur. GRECO, mevcut izlemenin dar anlamda sınırlı bir denetime tabi olduğunu ve partilerin kendileri tarafından sağlanan bilgilerin ötesine geçmediği konusunda Değerlendirme Raporunda belirtilen kaygılarını tekrarlar. Bu yüzden, GRECO daha proaktif ve daha etkili bir mekanizmanın temini için uygulamaya yönelik tedbirlerin artırılmasını ümit eder.
86. GRECO tavsiye viii'in kısmen yerine getirildiği sonucuna varır.

Tavsiye ix.

87. **GRECO, siyasi partilerin ve adayların seçim kampanyalarının finansmanı konusunda henüz oluşturulmamış düzenlemelerin ihlalleri ile ilgili olarak etkin, orantılı ve caydırıcı yaptırımların getirilmesini tavsiye etmiştir.**
88. Yetkililer, seçim kampanyalarının finansmanında şeffaflığı sağlamak için planlanan yasal ve idari değişikliklerle beraber yaptırım mekanizmalarının geliştirilmesinin öngörüldüğünü rapor etmektedir.
89. GRECO, kampanya finansmanı kurallarının ihlali durumunda yaptırımların uygulamaya konulmasının planlandığını kaydeder ve yetkilileri ısrarla gerekli adımları atmaya teşvik eder.
90. GRECO tavsiye ix'un yerine getirilmediği sonucuna varır.

III. SONUÇ

91. **Yukarıdaki açıklamaları göz önünde bulundurarak, GRECO, Türkiye'nin Üçüncü Aşama Değerlendirme Raporunda belirtilen on yedi tavsiyenin hiçbirisini tatmin edici bir şekilde yerine getirmediği sonucuna ulaşır.** Tema I – Suç Haline Getirme açısından, tüm tavsiyeler (i ilâ viii) kısmen yerine getirilmiştir. Tema II – Siyasi Partilerin Finansmanında Şeffaflık açısından ise, iii, iv, vii, viii sayılı tavsiyeler kısmen yerine getirilmiş ve i, ii, v, vi ile ix sayılı tavsiyeler yerine getirilmemiştir.
92. Tema I'le ilgili olarak (Suç Haline Getirme), GRECO, Türkiye'nin esaslı bir reform sürecini rapor etmesini memnuniyetle karşılar. Bu süreçte Türkiye, Değerlendirme Raporunda belirtilen tüm tavsiyeleri dikkate almış ve en azından belli bir seviyeye kadar karşılamaya çalışmıştır. Bununla birlikte GRECO, tasarı ile Türk Ceza Kanununda yapılacak değişikliklerin tavsiyeleri tamamıyla karşılamamasından dolayı üzüntülerini belirtir. Bu sebeple, yetkililerin tavsiyeleri karşılama yolunda takdire şayan çabalarına devam etmeleri ve Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Sözleşmesi'nin (ETS 173) gereklerine uygun gerçekçi bir yasal çerçeve oluşturmak için Mecliste bekleyen tasarı üzerinde ilave değişiklik yapmaları gerekmektedir. GRECO, yetkililerin devam eden kanunlaşma sürecinin ileriki aşamalarında GRECO'nun değerlendirmelerini dikkate alacaklarını teyit etmelerini memnuniyetle karşılar ve yetkilileri mümkün olan en kısa sürede somut sonuçların elde edilmesi için her türlü gayreti sarf etmeye ısrarla teşvik eder.
93. Tema II (Siyasi Partilerin Finansmanında Şeffaflık) konusuna gelince, GRECO, 2010 tarihli "Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi" çerçevesinde tesis edilen siyasi partilerin ve seçim kampanyalarının finansmanında şeffaflığın artırılması amaçlı hazırlık çalışmalarını memnuniyetle karşılar. Söz konusu planda, GRECO tavsiyelerinden büyük ölçüde ilham alınmıştır. Bahsi geçen plan, GRECO'nun görüşüne göre Değerlendirme Raporunda belirtilen meselelerin çoğunu çözecek potansiyeli haiz yasal ve idari değişikliklerin hazırlıklarına başlanması kararı ile sonuçlanmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, reform süreci henüz daha başlangıç aşamasında olduğundan ve –Cumhurbaşkanı adaylarının kampanya finansmanlarına dair mevzuatın kabul edilmesi gibi birkaç istisna dışında- halen ortada somut bir sonuç da bulunmadığından, nihai sonucu belirtmek ve GRECO'nun tavsiyelerinin tatmin edici bir şekilde karşılanıp karşılanmadığına karar vermek henüz mümkün değildir. Ancak, bazı (planlanmış) tedbirlerin, özellikle geçmişe oranla daha proaktif bir yaklaşım tarzının kabul edilmesini zorunlu kılan izleme mekanizmasının güçlendirilmesine yönelik tavsiyelerin gerekliliklerini tamamen karşılamayacağı gözükmektedir. GRECO, yetkilileri planlanan reformları hayata geçirmeye ve mevzuatın pratikte düzgün bir şekilde uygulanmasını sağlayan düzenlemeleri kapsayacak tedbirlerin etkinliğine özel önem vermeye teşvik eder.
94. 91 ilâ 93'üncü paragraflar arasında yapılan açıklamaların ışığı altında, GRECO, nihai değerlendirmelerin yapılamamış olmasından dolayı, önümüzdeki 18 ay içerisinde tavsiyelere uygunluk konusunda kabul edilebilir bir seviyenin elde edilebilmesi için daha etkili somut ilerlemelerin gerekli olduğuna dikkat çeker.

Bu bağlamda ve şu an itibariyle, tavsiyelerin üçte birinden fazlasının yerine getirilmediği ve diğer tüm tavsiyelerin de sadece kısmen yerine getirildiği, planlanan tedbirlerin henüz tasarı halinde olduğu ve üstelik söz konusu tasarıdaki düzenlemelerin tavsiyelerin gerekliliklerini karşılama noktasında çoğu zaman yetersiz kaldığı hatırlatılmalıdır. Ancak, her iki tema açısından da önemli reformların yolda olduğunu akılda tutarak ve Türk yetkililerin daha fazla gayret göstereceğine inanarak, GRECO, tavsiyelerin mevcut düşük karşılama seviyesinin, GRECO'nun Usul Kuralları Kural 31, Fıkra 8.3'de tanzim edilen "evrensel açıdan [bütünüyle] yetersiz" olmadığı sonucuna varır. GRECO, Türkiye Heyetinin Başkanını 30 Eylül 2013 tarihine kadar tüm tavsiyelerin (Tema I ve Tema II) yerine getirilmesine ilişkin ek bilgi sunmaya davet eder.

95. Son olarak, GRECO, Türk yetkilileri mümkün olan en kısa sürede raporun yayınlanmasına izin vermeye, raporu ulusal diline çevirmeye ve çeviriyi kamuya açık hale getirmeye davet eder.